

Opetus- ja kulttuuriministeriö
copyright@minedu.fi
anna.vuopala@minedu.fi

Asia: Valmistautuminen EU:n komission digitaalisia sisämarkkinoita (Digital Single Market) koskevaan strategiaan

Suomen Kirjailijaliitto on suomenkielisten kaunokirjailijoiden valtakunnallinen järjestö. Liitto on perustettu vuonna 1897 ja sillä on noin 700 kirjailijan ammatissa toimivaa jäsentä. Kiitämme lausuntopyynnöstä ja haluamme lausua asiassa seuraavaa:

1. Esteiden poistaminen musiikki- ja av-palveluiden siirrettävyyden tieltä

Suomalaisen kaunokirjallisuuden kansainväliset käyttötilanteet ovat kasvussa. Kansainvälisiä oikeuden luovutuksia liittyy kirjallisuuden alalla muun muassa teoksen käyttöön elokuvissa ja musiikissa.

Teosten laaja saatavuus laillisten palvelujen kautta on kaikkien osapuolten intresseissä. Esimerkiksi EU-alueella toimivat av-alan järjestöt ovat yhdessä sitoutuneet parantamaan palvelujen siirrettävyyttä ja av-teosten tunnistettavuutta ja löydettävyyttä.

Joissain tilanteissa on tarkoituksenmukaista rajoittaa teoksen alueellista käyttöä. Esimerkiksi av-teosten osalta alueellisten yksinoikeuksien myöntäminen on usein välttämätöntä rahoituksen turvaamiseksi. Teoksen alueellisen käytön laajuudesta päättäminen on keskeinen tekijälle kuuluva oikeus, eikä sitä tule häneltä poistaa.

2. Keskeisten rajoitussäännösten toimivuus ja tehokkuus rajat ylittävissä tilanteissa

a) Teosten käyttö kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

Kansallisten kulttuuriperintöaineistojen saattaminen digitaalisesti tutkijoiden ja suuren yleisön saataville on ollut tavoitteena eri maiden poliittisissa ohjelmissa jo useamman vuoden ajan. Suomessa teosten digitoinnista sovitaan tekijänoikeuksia hallinnoivien järjestöjen ja teoksia käyttävien laitosten välillä tekijänoikeuslain sopimuslisenssijärjestelmän mukaisesti. Osapuolten välisillä sopimuksilla on mahdollista kattaa hyvin laaja teosten käyttäjäpiiri ja käyttötavat sekä erilaiset teoslajit ja tekijänoikeuden haltijat.

Aineiston digitoinnista ja teosten muusta käytöstä kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa voidaan sopia tehokkaasti ja joustavasti myös rajat ylittävissä tilanteissa. Yhteisölainsäädännön tulisi edesauttaa kollektiivista sopimustoimintaa sen sijaan, että siinä säädettäisiin uusia tekijänoikeuden rajoitussäännöksiä.

Tekijän oikeus asianmukaiseen hyvitykseen teosten käytöstä on turvattava. Tällä hetkellä erityisenä ongelmana on kirjasto-, arkisto- ja museolaitoksen heikko taloudellinen tila. Aineiston digitointiin ja muuhun teosten käyttöön tulisi ohjata enemmän julkisia varoja.

b) Teosten käyttö opetuksessa ja tutkimuksessa

Suomessa teosten käyttöä opetuksessa ja tutkimuksessa koskeva tekijänoikeuden rajoitus kuuluu myös sopimuslisenssijärjestelmän piiriin. Opetuksen osalta rajat ylittävät tilanteet ovat harvassa, eikä opetuskäytöllä ole täten merkittävää sisämarkkinaulottuvuutta. Nykyinen säännös, joka sallii tekijänoikeuden rajoittamisen opetuksen havainnollistamisessa, harmonisoi riittävällä tavalla jäsenvaltioiden sisäisiä malleja. Suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteiden mukaisesti asiasta ei ole tarpeen säätää pakottavasti EU-tasolla.

Tutkimuskäytössä rajat ylittävä tilanne syntyy esimerkiksi, kun tutkimusta tehdään yhteistyössä useammassa jäsenvaltiossa sijaitsevien tutkimuslaitosten tai yliopistojen kesken sekä tutkimustuloksia julkaistaessa. Teosten käyttöön tutkimuksessa, erityisesti tiedon- ja tekstinlouhinnassa, tarvitaan sopimuksiin perustuvaa järjestelyä. Tämä on ainoa keino varmistaa toisaalta tekijöiden oikeuksien toteutuminen, toisaalta tiede- ja tutkijayhteisön mahdollisuus säilyttää aineisto myöhempää arviointia ja todentamista varten.

c) Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi

Aiheesta on sovittu kansainvälisellä tasolla (erityisesti vuonna 2013 hyväksytty Marrakeshin VIP-sopimus) ja siitä säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Teosten saattamiseen vammaisten käytettäväksi ei liity tällä hetkellä erityisiä muutospaineita, eikä siitä tule säätää pakottavasti EU-tasolla.

3. E-kirjojen kirjastokäytön järjestäminen

E-kirjojen saattaminen kirjaston käyttäjien saataville on järjestetty Euroopan maissa lähtökohtaisesti teosten ensisijaisilla markkinoilla. Kustantajat lisensoivat teoksia kirjastojen käyttöön osana primääri liiketoimintaansa.

EU-tasojen rajoitusten säätäminen e-kirjojen kirjastokäyttöön olisi äärimmäisen vahingollista kehittyvälle sähköisten kirjojen markkinalle. Kirjastojen tarjoama palvelu vastaa monilta osin e-kirjojen myyntimarkkinoita, joita tekijät ja kustantajat paraikaa kehittävät. Kuka ostaisi e-kirjan verkkokirjakaupasta, jos kirjaston ylläpitämä verkkosivu tarjoaisi saman tuotteen ilmaiseksi täysin rajoituksetta? Myös kirjastolisensseille on annettava aikaa kehittyä palvelemaan sekä oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja että kirjallisuuden käyttäjien muuttuvia tarpeita.

4. Kohtuullinen korvaus ja kohtuulliset sopimusehdot

Kirjailija on teokseensa liittyvistä oikeuksista sopiessaan sekä taloudellisesti että tiedollisesti huomattavasti heikommassa asemassa kuin sopimuskumppanina toimiva kustantaja tai muu tuottajataho. Yksittäisen kirjailijan mahdollisuudet neuvotella sopimuksen ehdoista ovat rajalliset; erityisesti kustantajien yleisiin sopimusehtoihin on vaikea saada muutoksia. Kirjailijat eivät turvaudu oikeudenkäynteihin niihin liittyvän kuluihin ja hyvien kustantajasuhteiden säilyttämisen takia silloinkaan, kun sopimusehdot ovat selvästi kohtuuttomat.

Kirjailijoiden ja muiden tekijöiden oikeus kohtuulliseen korvaukseen ja kohtuullisiin sopimusehtoihin tulee taata myös EU-tasolla. Kohtuullinen korvaus kuuluu tekijälle julkaisumuodosta ja jakelukanavasta riippumatta. Erityisenä ongelmana mainittakoon digitaalisiin jakelukanaviin liittyvien tilitysten heikko läpinäkyvyys.

Tekijänoikeuden luovutuksista maksettavien korvausten vähimmäistaso ja yksittäisten sopimusten yleiset ehdot tulisi määrittää kollektiivisopimuksin tekijöitä ja tuottajia edustavien järjestöjen kesken. Tämä on ainoa tehokas tapa puuttua epätasapainoon osapuolten neuvotteluasemissa ja turvata tekijöiden oikeus kohtuulliseen korvaukseen ja kohtuullisiin sopimusehtoihin.

5. Tekijänoikeuden loukkaukset

Tietoverkossa tapahtuviin tekijänoikeuden loukkauksiin on voitava puuttua nykyistä tehokkaammin. Mainostajat ja verkkomaksupalveluja tarjoavat toimijat tulee valjastaa mukaan laittomien sivustojen toiminnan estämiseksi. Asianmukaisten oikeussuojakeinojen takaaminen tekijöille on ehdoton edellytys toimiville sisämarkkinoille.

Helsingissä 25.3.2015

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Suvi Oinonen', with a long horizontal flourish extending to the right.

Suvi Oinonen

toiminnanjohtaja

SUOMEN KIRJAILIJALIITTO RY